

גיר אמת הן — מתחילתן גרים גמורים היו ועכשיו הרשיעו וישראל שאלו עושה מעשה עמך הוא וכי היכי דעל קללתו פטור על הכלתו נמי פטור. גיר אריות הן — והרי הם ככנרים גמורים. אי הכי — דטעמא דפטור משום דגירי אריות הן מתניתין דקתני אינו מנוה לא על הכלתו ולא על קללתו קתני ושורו כישראל שור שלנו שנגח את שורו ושורו שנגח שלנו תם משלם חלי נזק ומועד משלם נזק שלם, ולילו דכנרים תנן שור של ישראל שנגח שור של כנרי פטור ושל כנרי שנגח שור של ישראל נין תם נין ומועד משלם נזק שלם.

משנה שיכניסנו לרשותו — דכתיב (שמות כז) 'ונמלח צידו ותניח נמלחתו: 'ונמלח' — חין מניחה נכל מוקס חלה נעדים. 'נידוח' — חין צידו חלה נרשותו וכן הוא אומר (נמדבר כז) 'ויקח את כל ארצו מידו'.

גמרא עמור — שנוש. גנבו ומכרו כשהוא ישן מהו — לקמן מפרש לה הנעיל. מכר אשה לעובדה — גנב אשה מעובדת ומכרה לעובדה שלא מכר הנוק שלה חלה אלה עובר מכור. דליכא עימור — לא נישן ולא נעונר. דוגא עליה — דסמוך עליו. דאוקמי באפי זיקא — וכל כמה שהיא ענה מועיל יותר להנין צפני הרוח. אין לי אלא איש — כשהגנב איש. וגונב איש — שהגנב איש ולא אשה, וקרא קחול ללא קפיד הגנב למהו איש דכתיב 'ונשן' הלכך חין לי אלא איש שנגנב צד חין איש צד אשה, דהיכל גנב גנב חין איש. כגון 'גונב נפש' ואשה שנגנב איש דכתיב 'וגונב איש' וגונב אפילו אשה גונבת משמע. הגנב — תכל ונקוס, וההוא דרשינן לה נספרי לתעוטי גונב ענה. ועדיין ישנו ברשותו — נרשות הגנב ענוה, שעדיין לא הכניסו גנב נרשותו. פטור — שהרי לא גנבו. לאביו — חזיו של גונב.

תוספות

ושווה כישראל — לאו לגמרי כישראל דשור של ישראל שנגח לשור של כותי פטור משום דקנסינן להו כדאמר בריש פרק 'ארבעה וחמשה' (בבא קמא לו, ב) ומיהו לגבי הכי הוי כישראל, דשור של כותי שנגח לשור של ישראל תם משלם חצי נזק, ומועד נזק שלם. ושור של כנרי שנגח לשור של ישראל בין תם בין מועד משלם נזק שלם.

עד שיכניסנו לרשותו — משום דכתיב 'ונמלח צידו', ואף על גב דבגט קמא דבבא מציעא (ל, ב) גבי גט

וגניבה מצרכין תרי קראי לרביי דידו לאו דווקא, דהוא הדין גנו הצירוי קרפיפו דלמא כיון נמי יש שום ריבוי. ואפשר דאם הגביהו אפילו ברשות בעלים חייב, כדאשכחן גבי גניבה בפרק 'מרוכה' (בבא קמא עט, ב. ושם) דתנן: היה מושכו ויוצא כו'. אי נמי: הכא דפטור ר' שמעון מכרו לקרובים, דבעינן שיוציאו מרשות אחיו, כל שכן דברשות בעלים לא מהני כלל.

הוא עצמו לא עשה באלה כד מלאכה. שכן מה מלאכה אפשר לעשות ביטן או בעובר ומשיבים: לא צריכא [לא נצרכה] אלא במקרה כזה: ישן דוגא עליה [באיש הישן] שעשה עבודה. שנסשן עליו] ואשה מעוברת דאוקמא באפי זיקא [שהעמידה בפני הרוח כדי שלא תשוב בו] ואם כן עשה הוא עצמו שמוש באלה, והשאלה היא: אם דרך עימור בכך האם אפשר לומר שדברים אלה קרויים עמור או אין דרך עימור בכך? ושואלים אכן, מאי [מה הדין] בשאלה זו? לא נמצאה תשובה לשאלה זו ונשארה בתיקו [תעמוד] השאלה כך במקומה, ללא פתרון.

ז תנו רבנן [שנו חכמים] בברייתא נאמר: 'כי ימצא איש גנב נפש מאחיו' (דברים כד, ז) אין לי אלא איש שגנב, אשה נפש מאחיו — דכתיב (שמות כז) 'ונמלח צידו ותניח נמלחתו: 'ונמלח' — חין מניחה נכל מוקס חלה נעדים. 'נידוח' — חין צידו חלה נרשותו וכן הוא אומר (נמדבר כז) 'ויקח את כל ארצו מידו'.

אורה ההלכה

הגונב נפש / הגונב נפש מישראל חייב מיתה כהנא. ואינו חייב עד שהכניסו לרשותו והשתמש בו אפילו כסחות משוה פרוטה ואחר כך מכרו לאחריהם, כחכמים במשנה, (ובבבא קמא חמ"ב, ושם) ספר נזיקין, הלכות גניבה, פ"ט ה"ב (המבוא).

הגונב את בנו / הגונב את בנו או אחיו הקטן — אינו חייב מיתה משום גונב נפש. כחכמים הרבים כנגד דעת היחיד.

הגונב מי שהצוי עבד חורין / הגונב מי שהצוי עבד חורין — אינו חייב מיתה עליו, דקדק חכמים הרבים כנגד היחיד.

גנבו ומכרו ישן / גנב אדם כשהוא ישן והשתמש בו כעורגו ישן ומכרו וחזא עריין ישן — פטור ממיתה, כי השאלה לא נפתרה כנמרא, וכל ספק נמשות להקי (מ"ט).

מכר אשה לעובדה / מכר אשה שלא לעבור בה אלא לצורך מכירת עובדה — פטור ממיתה, ששאלה זו לא נפתרה. וספק נמשות להקי (מ"ט).

וסבורה [סברו] הגיחו מתחילה חכמים שדנו בנושא כי דכולי עלמא [לדעת הכל] בשחי הברייתות מוסכם כי כותים גירי אמת הן מתחילתם והריהם מאו כיהודים לכל דבר, אלא שהם יהודים פורקי עול. מאי לאו בהא קמיפלגי [האם לא בנושא זה הם חולקים]: דמר סבר: מקשינן [שחכם זה סבור: משוים אנו] הכאה לקללה ולכן כיון שרשעים הם מותר גם להכותם וגם לקללם. ומר [וחכמים אלה] סבר: לא מקשינן [אין אנו משוים] הכאה לקללה ורק על קללת אדם רשע פטורים, ולכן פטורים על קללת כותי! את ההסבר הזה דוחים: לא, דכולי עלמא לא מקשינן [לדעת הכל אין אנו משוים] הכאה לקללה, והכא בהא קמיפלגי [וכאן בענין זה נחלקו] מר [חכם זה] סבר: כותים גירי אמת הן ונהגים בהם כאילו היו ישראלים רשעים, ומר סבר [וחכם זה סבר]: כותים גירי אריות הן ומתחילה לא נתגיירו אלא מאונס ומפחד האריות (מלכים ב' פרק יז) ולא היתה גרותם אמיתית משום כך אין דינם כלל כיהודים, אלא כגויים הם. על סברה זו מקשים: אי הכי, היינו דקתני עלה [אם כך וכי זהו] ששנינו עליה [על הלכה זו הברייתא האומרת שאין מצווים לא על הכאתו ולא על קללתו "ושורו כישראל" שלענין שורו שנגח שור של איש ישראל דנים אותו בדיני ישראל לענין תם ומועד, הרי שודאי אפילו לתנא זה הכותי כיהודי הוא, אלא שמע מינה בהיקשא פליגי [אלא למד מכאן לענין ההקש, ההשוואה, הם חולקים] אם הכאה דינה כקללה, ומסכמים: אכן, שמע מינה.

סברוה: דכולי עלמא כותים גירי אמת הן. מאי לאו בהא קמיפלגי, דמר סבר: מקשינן הכאה לקללה, ומר סבר: לא מקשינן הכאה לקללה. — לא, דכולי עלמא לא מקשינן הכאה לקללה, והכא בהא קמיפלגי, מר סבר: כותים גירי אמת הן. ומר סבר: כותים גירי אריות הן. אי הכי היינו דקתני עלה: ושורו כישראל! אלא שמע מינה: בהיקשא פליגי, שמע מינה.

משנה

ד שיכניסנו לרשותו, רבי יהודה אומר: עד שיכניסנו לרשותו וישתמש בו, שנאמר "והתעמר בו ומכרו". הגונב את בנו, רבי שמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה מחייב, ותחמים פוטריין. גנב מי שחציו עבד וחציו בן חורין — רבי יהודה מחייב, יוחכמים פוטריין.

ה גמרא

ותנא קמא לא בעי עימור? — אמר רבי אחא בריה דרבא: עימור פחות משוה פרוטה איכא בינייהו: בעי רבי ירמיה: גנבו ומכרו ישן, מהו? מכר אשה לעובדה מהו? יש דרך עימור בכך, או אין דרך עימור בכך? — ותיפוק ליה דליכא עימור כלל! — לא צריכא, ישן — דוגא עליה, אשה — דאוקמא באפי זיקא, דרך עימור בכך או אין דרך עימור בכך, מאי? — תיקו.

ז תנו רבנן

"כי ימצא איש גנב נפש מאחיו", אין לי אלא איש שגנב, אשה מניין? תלמוד לומר "וגנב איש". אין לי אלא איש שגנב, בין אשה ובין איש, ואשה שגנבה איש, אשה שגנבה אשה מניין? תלמוד לומר "ומת הגנב ההוא" — מכל מקום. תניא אידך: "כי ימצא איש גנב נפש מאחיו" — אחד הגונב את האיש, ואחד הגונב את האשה, ואחד גר ואחד עבד משוחרר וקטן — חייב. גנבו ולא מכרו, מכרו ועדיין ישנו ברשותו — פטור. מכרו לאביו או לאחיו, או לאחד מן הקרובים — חייב. הגונב את העבדים — פטור.

הגונב נפש מישראל אינו חייב עד שיכניסנו לרשותו וישתמש בו, שנאמר "כי ימצא איש גנב נפש מאחיו ומכר ישראל והתעמר בו" (דברים כד, ז) והוא מפרש "והתעמר" שיעשה בו עבודה, הגונב את בנו של עצמו ומכרו, ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה מחייב, וחכמים פוטריין. גנב את מי שחציו עבד וחציו בן חורין (כגון שהיה שייך לשני שותפים ואחד מהם שחררו), ר' יהודה מחייב, וחכמים פוטריין.

ה גמרא

ותנא קמא לא בעי עימור [וכי התנא הראשון, חכמים, אינו צריך עימור] שישתמש בו, כדי לחייבו? הרי נאמר הדבר בתורה במפורש! אמר רב אחא בריה דרבא [בנו של רבא]: לגבי המקרה של עימור פחות משוה פרוטה איכא בינייהו [יש ביניהם] הבדל האם עבדות כזו קרויה עימור או לא, ור' יהודה אומר שצריך להשתמש בו לה משמעות חוקית. בעי [שאל] ר' ירמיה: גנבו ומכרו כשהיה ישן מהו? או אם מכר אשה לעובדה שגנבה אשה הרה ונתכונן למכור רק את העובר מהו האם יש דרך עימור בכך או אין דרך עימור בכך? כי שמא באופן זה אין איסור עימור על פסיקות ר' ירמיה תוהים: ותיפוק ליה דליכא עימור כלל [ושחצא לו, פתרון השאלה שהרי אין כאן עימור כלל] שכן הוא עצמו לא עשה באלה כד מלאכה אפשר לעשות ביטן או בעובר ומשיבים: לא צריכא [לא נצרכה] אלא במקרה כזה: ישן דוגא עליה [באיש הישן] שעשה עבודה. שנסשן עליו] ואשה מעוברת דאוקמא באפי זיקא [שהעמידה בפני הרוח כדי שלא תשוב בו] ואם כן עשה הוא עצמו שמוש באלה, והשאלה היא: אם דרך עימור בכך האם אפשר לומר שדברים אלה קרויים עמור או אין דרך עימור בכך? ושואלים אכן, מאי [מה הדין] בשאלה זו? לא נמצאה תשובה לשאלה זו ונשארה בתיקו [תעמוד] השאלה כך במקומה, ללא פתרון.

ז תנו רבנן [שנו חכמים] בברייתא נאמר: 'כי ימצא איש גנב נפש מאחיו' (דברים כד, ז) אין לי אלא איש שגנב, אשה נפש מאחיו — דכתיב (שמות כז) 'ונמלח צידו ותניח נמלחתו: 'ונמלח' — חין מניחה נכל מוקס חלה נעדים. 'נידוח' — חין צידו חלה נרשותו וכן הוא אומר (נמדבר כז) 'ויקח את כל ארצו מידו'.

ז תנו רבנן [שנו חכמים] בברייתא נאמר: 'כי ימצא איש גנב נפש מאחיו' (דברים כד, ז) אין לי אלא איש שגנב, אשה נפש מאחיו — דכתיב (שמות כז) 'ונמלח צידו ותניח נמלחתו: 'ונמלח' — חין מניחה נכל מוקס חלה נעדים. 'נידוח' — חין צידו חלה נרשותו וכן הוא אומר (נמדבר כז) 'ויקח את כל ארצו מידו'.

אורה ההלכה

הגונב נפש / הגונב נפש מישראל חייב מיתה כהנא. ואינו חייב עד שהכניסו לרשותו והשתמש בו אפילו כסחות משוה פרוטה ואחר כך מכרו לאחריהם, כחכמים במשנה, (ובבבא קמא חמ"ב, ושם) ספר נזיקין, הלכות גניבה, פ"ט ה"ב (המבוא).

הגונב את בנו / הגונב את בנו או אחיו הקטן — אינו חייב מיתה משום גונב נפש. כחכמים הרבים כנגד דעת היחיד.

הגונב מי שהצוי עבד חורין / הגונב מי שהצוי עבד חורין — אינו חייב מיתה עליו, דקדק חכמים הרבים כנגד היחיד.

גנבו ומכרו ישן / גנב אדם כשהוא ישן והשתמש בו כעורגו ישן ומכרו וחזא עריין ישן — פטור ממיתה, כי השאלה לא נפתרה כנמרא, וכל ספק נמשות להקי (מ"ט).

מכר אשה לעובדה / מכר אשה שלא לעבור בה אלא לצורך מכירת עובדה — פטור ממיתה, ששאלה זו לא נפתרה. וספק נמשות להקי (מ"ט).

מסורת הש"ס

- ה. מכות ט, א.
- ט. יבמות כז, ב. קדושין עה, ב. ב"ק לה, ב. חולין ג, ב. נדה נו, ב. ירושלמי ברכות פ"ו ח"א.
- י. ספרי תצא רענ, וראה מכלתא פשפסית ב'.
- יא. שם ושם (בשינוי).
- יב. ירושלמי פסחים פ"א ח"א.
- יג. תוספתא כ"פ פ"ח (א).
- יד. וראה מכלתא פשפסית ב'.

גרסות

- ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה בבבא ובירושלמי ומסורות: ר' יוחנן בן ברוקה.
- גנב מי שהצוי כתיב: גנב את חציו.
- כין אשה ובין איש כתיב: כין איש ובין אשת.

ישב או נסמך עליו / ישב או נסמך עליו — חייב אקיים שחשתמש בו כסחות משוה פרוטה ואפילו היה הנגנב ישן. שרבי זה פשוט כסוגיית הנמרא. (שם ה"ב)

על נגבת מי חייבים / הגונב אדם חשוי מישראל בין שהיה הנגנב גדול או קטן, איש או אשה, משכטי ישראל או נר או עבד משוחרר — הרי זה חייב עליו. (שם ה"ו)

גנבו ולא מכרו וכו' / גנב אדם ונשתמש בו ומכרו אצל עריין לא הכניסו הנגב לרשותו, או שנגנבו ונשתמש בו ולא מכרו או מכרו קורם שנשתמש בו, או מכרו לאחד מקרובי הנגנב — הרי זה פטור (שכן היתה כנראה גרסת הרמב"ם כנמרא, פ"ט).

הגונב עבדים / הגונב עבד (ואפילו חציו בן חורין) — הרי זה פטור, כברייתא וכמובן מן המשנה.

מכר אשה לעובדה / מכר אשה שלא לעבור בה אלא לצורך מכירת עובדה — פטור ממיתה, ששאלה זו לא נפתרה. וספק נמשות להקי (מ"ט).

מסורת הש"ס

- א. עירובין צו. ב. נטין ד. א. ירושלמי יבמות פ"ד ה"א.
- ב. שבת קמז. א. עירובין צו. ב. יומא מא. א. א. קידושין נג. א. א. שבועות יג. א. א. כבודות סא. א. כריתות כב. א.
- ג. עין ירושלמי ברכות פ"ב ה"א. שם סנהדרין פ"א ה"ב.
- ד. בבא קמא פז. א.
- ה. בבא קמא פח. א.

גרסות

היכי דריש בכת"י: היכי דרשי.

תני תנא קמיה [שנה חוזר המשניות לפני] רב ששת את הברייתא הקודמת, שהגונב אדם ומוכרו לאבי הגנב חייב. אמר לו: אני שונה כי ר' שמעון אומר גונב נפש "מאחיו" כוונתו: עד שיוציאנו מרשות אחיו, וכל עוד הוא ברשותם - פטור. ואת אמרת [ואתא אמרת] שהמוכרו

לאביו חייב? תני [שנה] במקום זה פטור, ותוהים: מאי קושיא [מה הקושיא] שמצא רב ששת בכך? דילמא [שמא] הא [זו] שאמרנו עד שיצאינו מרשות אחיו כשיטת ר' שמעון היא. הא [זו] הברייתא הקודמת [כשיטת חכמים! ומשיבים: לא סלקא דעתך [לא יעלה על דעתך] לומר כן, משום שאותה ברייתא היא קטע ממדרש ההלכה לספר דברים, הנקרא "ספרי", ואמר ר' יוחנן: סתם מתניתין [סתם משנתיו] אם לא נאמר בה שם החכם האומרה יש לשער שהיא כשיטת ר' מאיר, סתם תוספתא - ר' נחמיה, סתם ספרא [מדרש ההלכה לספר ויקרא] כשיטת ר' יהודה, סתם ספרי [מדרש הלכה לספרי במדבר ודברים] כשיטת ר' שמעון, וכולהו אליבא דר' עקיבא [וכולם על פי שיטתו של ר' עקיבא] שכל אלה היו תלמידיו, ואם כן אין לשער שמדרש ההלכה סתם בספרי יהא מוגד לדעת ר' שמעון.

א שנינו במשנה מחלוקת ביחס להגונב בנו, שנחלקו בכך חכמים ור' יהודה, ושואלים: מאי טעמא דרבנן [מה טעמם של חכמים] הפוסקים בגונב את בנו? אמר אביי: דאמר קרא [המקרא] "כי ימצא איש גנב נפש מאחיו" (דברים כד, ז) כוונתו: פרט למצוי כבר בידו, וכיון שהבן מצוי כבר ביד האב פטור הוא מגנבתו. אמר לו רב פפא לאביי: אלא מעתה לפי אותה דרך פירוש נאמר שהכתוב "כי ימצא איש שכב עם אשה בעלת בעל ומתו גם שניהם" (שם כב, כב) הכי נמי [כך גם כן] תאמר: "כי ימצא" - פרט למצוי, ואם כן כגון של בית פלוני של משפחה ידועה דשכיחן גבייהו [שמצויות אצלם] נשים נשואות, שלא היו נזהרים בצניעות והיו נשים נשואות לאחרים מצויות בבתים אלה, הכי נמי דפטירי [כך גם כן] תאמר שהם פטורים! אם ינאפו? אמר לו אביי: אנא [אני] שהבאתי ראיה לחכמים - מן הכתוב "וגנב איש ומוכרו ונמצא בידו (שמות כא, טז) קאמינא [אמרת], ומשם למדתי שדנים למות רק מי שנמצא הגונב רק בפעם זו בידו יצא זה שהגונב נמצא תמיד בידו. אמר רבא: הלכך [על כן] הני מיקרי דרדקי ומתנו רבנן [אותם מלמדי המקרא לחינוקות, והשונים משנה לתלמידי חכמים] אותם תלמידים כמצוין בידן של רבותיהם דמו [נחשבים] ופטירי [פטורים] ממיתה אם גנבום.

ב גנב מי שחציו עבד, ר' יהודה מחייב וחכמים פוטרים, תנן התם [שנינו שם, במשנה אחרת] ר' יהודה אומר: אין לעבדים בושת ומי שבייש עבד אינו חייב בתשלומי בושת, שאינו בכלל ישראל להתחייב עליו על מה שביישו, ושאלו שם: מאי טעמא [מה טעמו] של ר' יהודה? והסבירו: אמר קרא [המקרא] "כי ינצו אנשים יחדו איש ואחיו וקרבה אשת האחד להציל את אישה מיד מכהו ושלחה ידה והחזיקה במבשיר" (דברים כה, יא) שמשם למדנו תשלום קנס למבייש חברו. והרי שם נאמר "אחיו", לומר: רק מי שיש לו אחוה שיש לו קשרי משפחה מוכרים בהלכה, להוציא עבד שאין לו אחוה שאין מוכר קשר חוקי בינו ובין משפחתו, ורבנן [וחכמים] אומרים שאף עבד יש לו בושת, והם סבורים שאף הוא קרוי "אחיו" כי מכל מקום אחיו הוא במצות, שהרי אף עבד כנעני חייב לקיים מצות מצוות, ואילו הכא, היכי דריש ר' יהודה [כאן, כיצד דורש ר' יהודה] שהרי לכאורה הפוכה סברתו כאן! ומשיבים: סבר נאמר כאן "מאחיו" (דברים כד, ז) הרי זה לאפוקי [להוציא] עבדים, שלדעת ר' יהודה אינם בכלל אחיו, אם כן מה שנאמר "בני ישראל" (שם) היה זה ממעט מי שחציו עבד וחציו בן חורין שאינו ישראלי, ונאמר "מבני ישראל" במ', המתפרשת כמ' של מיעוט = מחלק של בני ישראל וגם זה למעוטי [למעט] מי שחציו עבד וחציו בן חורין.

עיונים

סמך' מהניתין סתם תוספתא זכוי / אף הספרים המנויים כאן נערכו סופית לא בידו האישים הללו אלא על ידי אחרים, המשנה על ידי רבי יהודה הנשיא, תוספתא - אולי על ידי ר' חייא ור' אושעיא, ספרא וספרי כנראה בבית מדרשו של רב או אף מאחור מכו, אולם לכל הקבצים הללו היו נוסחות יסוד שאותן כרו להם התורכים האחרונים מבינן כמה נוסחות שהיו באותם ימים, ומשום כך את המשנה, למשל, בחר רבי לנסח על פי נוסח היסוד ששנה ר' מאיר, ולא על פי נוסחות רבות בעיקרן, אבל שונות בניסוחן, של ר' יהודה או ר' שמעון, וכן הדבר ביחס לשאר ספרים שנוכרו כאן. כי ימצא פרט למצוי / נראה כי לבסוף מחלקת הנמרא בין "כי ימצא" ובין "ונמצא בידו", כי "ונמצא בידו" מתפרש כאן שהגנב לא היה נמצא קודם לכן בידו של המוצא, אבל ילדים בבית רבם וכיוצא בהם, כיון שהם מצויים בביתו, אין לשון הכתוב שייכת עוד בהם, ומשום כך אין מבינים "פרט למצוי" כמובן שהדבר שכיה או רניל או קל להשגה, אלא במקרה המיוחד של המצאות בידו ממש (ר"ד בונפיל, ר"ג).

תני תנא - להך ונתניתין דקתני: מוכר ללזיו חייב. סתם ספרא - תורת הכהנים. סתם ספרי - ספר "ויזרר" ומשנה תורה, והאי סתמא דכי ימלא ליש" נמשנה תורה הוא. אליבא דר' עקיבא - תמה שלמדנו מר' עקיבא לתורה. סתם ספרי - לא רלה להזכיר שם שחציו היה, וצוה לא לתורס. של בית פלוני - לא רלה להזכיר שם שחציו היה, וצוה לא

תני תנא קמיה [שנה חוזר המשניות לפני] רב ששת את הברייתא הקודמת, שהגונב אדם ומוכרו לאבי הגנב חייב. אמר לו: אני שונה כי ר' שמעון אומר גונב נפש "מאחיו" כוונתו: עד שיצאינו מרשות אחיו, וכל עוד הוא ברשותם - פטור. ואת אמרת [ואתא אמרת] שהמוכרו לאביו חייב? תני [שנה] במקום זה פטור, ותוהים: מאי קושיא [מה הקושיא] שמצא רב ששת בכך? דילמא [שמא] הא [זו] שאמרנו עד שיצאינו מרשות אחיו כשיטת ר' שמעון היא. הא [זו] הברייתא הקודמת [כשיטת חכמים! ומשיבים: לא סלקא דעתך [לא יעלה על דעתך] לומר כן, משום שאותה ברייתא היא קטע ממדרש ההלכה לספר דברים, הנקרא "ספרי", ואמר ר' יוחנן: סתם מתניתין [סתם משנתיו] אם לא נאמר בה שם החכם האומרה יש לשער שהיא כשיטת ר' מאיר, סתם תוספתא - ר' נחמיה, סתם ספרא [מדרש ההלכה לספר ויקרא] כשיטת ר' יהודה, סתם ספרי [מדרש הלכה לספרי במדבר ודברים] כשיטת ר' שמעון, וכולהו אליבא דר' עקיבא [וכולם על פי שיטתו של ר' עקיבא] שכל אלה היו תלמידיו, ואם כן אין לשער שמדרש ההלכה סתם בספרי יהא מוגד לדעת ר' שמעון.

א שנינו במשנה מחלוקת ביחס להגונב בנו, שנחלקו בכך חכמים ור' יהודה, ושואלים: מאי טעמא דרבנן [מה טעמם של חכמים] הפוסקים בגונב את בנו? אמר אביי: דאמר קרא [המקרא] "כי ימצא איש גנב נפש מאחיו" (דברים כד, ז) כוונתו: פרט למצוי כבר בידו, וכיון שהבן מצוי כבר ביד האב פטור הוא מגנבתו. אמר לו רב פפא לאביי: אלא מעתה לפי אותה דרך פירוש נאמר שהכתוב "כי ימצא איש שכב עם אשה בעלת בעל ומתו גם שניהם" (שם כב, כב) הכי נמי [כך גם כן] תאמר: "כי ימצא" - פרט למצוי, ואם כן כגון של בית פלוני של משפחה ידועה דשכיחן גבייהו [שמצויות אצלם] נשים נשואות, שלא היו נזהרים בצניעות והיו נשים נשואות לאחרים מצויות בבתים אלה, הכי נמי דפטירי [כך גם כן] תאמר שהם פטורים! אם ינאפו? אמר לו אביי: אנא [אני] שהבאתי ראיה לחכמים - מן הכתוב "וגנב איש ומוכרו ונמצא בידו (שמות כא, טז) קאמינא [אמרת], ומשם למדתי שדנים למות רק מי שנמצא הגונב רק בפעם זו בידו יצא זה שהגונב נמצא תמיד בידו. אמר רבא: הלכך [על כן] הני מיקרי דרדקי ומתנו רבנן [אותם מלמדי המקרא לחינוקות, והשונים משנה לתלמידי חכמים] אותם תלמידים כמצוין בידן של רבותיהם דמו [נחשבים] ופטירי [פטורים] ממיתה אם גנבום.

ב גנב מי שחציו וכו'. תנן התם, ירבי יהודה אומר: אין לעבדים בושת. מאי טעמא דרבי יהודה? אמר קרא "כי ינצו אנשים יחדו איש ואחיו" - מי שיש לו אחוה, יצא עבד שאין לו אחוה, ורבנן: אחיו הוא במצות, והכא היכי דריש רבי יהודה? סבר "מאחיו" - לאפוקי עבדים, "בני ישראל" - למעוטי מי שחציו עבד וחציו בן חורין, "מבני ישראל" - למעוטי מי שחציו עבד וחציו בן חורין, ישראלי.

תוספות

מונמצא בידו קא אמינא - תימא דבטוטה פרק "עגלה ערופה" (מה ב) דרשינן "כי ימצא חלל" - פרט למצוי, ופטירין עיר שרובה עובדי כוכבים! ויש לומר: היתם

כתיב "באדמה" והווי כמו בידו דהכא, ואכתי קשה דדרשינן בפרק בתרא דערבין (ל, ב), גבי בתי ערי חומה "ומצא" - פרט למצוי, שלא ימכרו ברחוק ויגאל בקרוב! ויש לומר כדפירש בקונטרס דהכא מרוביא דקרא, יצא עבד שאין לו אחוה - פירש בקונטרס: עבד אין לו אחוה ואפילו עם אחיו בני אביו, דכתיב "עם החמור" - עם הדומה לחמור, וקשה: דאם כן גר ומשוחרר נמי! ונראה לפרש: שאין לו אחוה - שאין יוצאי חלציו קרוין אחוה, מה שאין כן בגר.

בני ישראל למעוטי מי שחציו וכו' - אבל כולו משוחרר וגר לא ממעט מ"בני ישראל". וכן בפרק "בנות כותים" (גדה לד, א. ושם): בני ישראל מיטמאין בזיבה וכו', אבל גרים ומשוחררים לא ממעט. וכן שלח פרק עשירי דמנחות גבי טמיכה, בני ישראל סומכין ואין גוים סומכין, ומשוחרר וגר לא ממעטינן, וכן בפרק קמא דערבין (ה, ב): בני ישראל מעריכין, ואין הגוים מעריכין, ולא ממעטינן גוים לא עבדים משוחררין, ותימה, דבפרק "כל המנחות באות מצה" (מנחות סא, ב. ושם) בני תנופה אמרינן בני ישראל מניפין, ואין הגוים מניפין, ואין לי אלא בני ישראל, גוים ועבדים משוחררים מניין? - תלמוד לומר "המקריב" וכן בפרק "העול" (יבמות עד, ב. ושם), ובשלהי פרק קמא דכריתות (ז, ב): "אשה כי תזרע" - אין לי אלא בני ישראל, גירות ושפחה משוחררת מניין? - תלמוד לומר "אשה"! - ושם בכל הני יש שום רבוי דמרבין מיניה גרים ומשוחררין.

נאמר כאן "מאחיו" (דברים כד, ז) הרי זה לאפוקי [להוציא] עבדים, היה זה ממעט מי שחציו עבד וחציו בן חורין שאינו ישראלי, ונאמר "מבני ישראל" במ', המתפרשת כמ' של מיעוט = מחלק של בני ישראל וגם זה למעוטי [למעט] מי שחציו עבד וחציו בן חורין.

של בית פלוני / ראה רש"י, וכעין זה מצאנו כמה פעמים כשהוכרו דברים של רופי על משפחות שחיו בימיהם שלא הוכירו שמותיהם במפורש, או ספני הכבוד (כרש"י). או מפני המחד מפני אותה משפחה, והרמב"ם פירש על כיוצא בזה שהטעם הוא כדי להראות את חומר איסורי רכילות ולשון הרע.

אורח ההלכה

מלמד שנב תינוק / מלמד תינוקות שנב אחד הילדים הלומדים אצלו ומכרו - פטור. (רמב"ם ספר נזיקין, הלכות נגבה, פ"ט ה"ה) כושת עבדים / חתובל עבד כנעני משלם (לרבו) חמשה דברים, וככללם כושת, שאין הלכה כרעת היחיד של ר' יהודה.

מלא תגוב — האמור נעשרת הדורות, דנגונב נפשות מתוקס לקמן כשמעתיך. דבר הלמד מעניינו — אם אי אתה יודע נמה הכתוב מדבר לא ולמד מפרשה שכתוב בה, ולפי הפרשה הוא נכתב אללה, וכלן נמה כל הענין מדבר — נפשות, "לא תרנח" ולא תחלף כל אלה חייני מיתות נית דין — חף "לא תגוב" — נגניבה שיש בה מיתת נית דין. לא תגובו — נפרשת "קדושים תהיו" משלש עשרה מדות — זו היא אחת מהן שיהא הדבר מעניינו למד. במה הכתוב מדבר — הענין של מטה ושל מעלה תזו. בממח — "לא תעשוק את רעך" (ויקרא יט). עידי גניבה ועידי מכירה — שני כיתי עדים, אחת העידה שגנב את הנפש, ואחת העידה שחכר — חין נהרגין, כדמפרש טעמא וזיל, וכיון דלייבה לא מקטלי — איהו נמי אם לא החזמו לא מקטיל, והייה לה עדות שזי אתה יכול להזימה, ולא תשכחת לה דמקטיל אלא נכת אחת שמעידין על הגניבה ועל המכירה. פלוגתא דר' עקיבא ורבנן — זיננא נתרש"י נחזקת הבתים, "על פי שנים עדים יקום דבר" — ולא חזי דבר, והאי חזי דבר הוא אלל כל כת וכת דזי לאו עידי גניבה אינו נהרג משום עידי מכירה, שיכול לומר: ענדי מכרתי, ואי לאו מכירה נמי לא מיתייב אנגיבה. בעדים האחרונים של בן סורר ומורה — דתן לעיל (ע"א, ח): מתרין זו נפני שלשה ומלקין אותה, חזר וקלקל — דזון נעשרים ושלשה. מתרין זו חזי ולמו נפני הדיונין, וכשאלין עדים ראשונים ומעידין עליו שאל כל תרטימר נטר ושמה חזי לוג יין ונגיבה — מלקין אותה, כדכתיב "ויסרו אותה" דהיינו מלקות. חזר וקלקל — דזון נעשרים ושלשה למיתה. ומורה חזקיה נהנך אחרונים העידו שזר וקלקל, שהחזמו — שנהרגין, ולא אמרינן שחזי דבר הוא. דזי לאו סהדותא קומלי לא מקטיל נסהדותא דהני — אלא אמרינן אחיל ויש עוגש על פי ראשונים שזה לקה על ידה, תו לא שייכא הווא סהדותא קומייתא נהני נחרייתא, והני נחראי כוליה דבר קא ענדי.

הר מיעוט אחר מיעוט — יואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות. ורבנן: מאחיו לאפוקי עבדים — לא משמע להו, דהא אחיו הוא במצות "בני ישראל" — מבני ישראל — חד למעוטי עבד, וחד למעוטי מי שחציו עבד וחציו בן חורין.

ג אזהרה לגונב נפש מנין? רבי יאשיה אמר: מ"לא תגוב", רבי יוחנן אמר מ"לא ימכרו ממכרת עבד". ולא פליגי, מר קא חשיב לאו דגניבה, ומר קא חשיב לאו דמכירה. תנו רבנן: "לא תגוב" ופגונב נפשות הכתוב מדבר, אתה אומר פגונב נפשות, או אינו אלא פגונב ממון? אמרת: צא ולמד משלש עשרה מדות שהתורה נדרשת בהן, דבר הלמד מעניינו, במה הכתוב מדבר — בנפשות, אף כאן — בנפשות. תניא אידך: "לא תגובו" — פגונב ממון הכתוב מדבר, אתה אומר פגונב ממון, או אינו אלא פגונב נפשות? אמרת: צא ולמד משלש עשרה מדות שהתורה נדרשת בהן, דבר הלמד מענינו. במה הכתוב מדבר — בממון, אף כאן — בממון.

ד איתמר, עידי גניבה ועידי מכירה בנפש שהוזמו, חזקיה אמר: אין נהרגין, רבי יוחנן אמר: נהרגין. חזקיה דאמר "כרפי עקיבא, דאמר "דבר" ולא חצי דבר. ורבי יוחנן אמר: כרבנן, דאמרי: "דבר" — ואפילו חצי דבר. ומודה חזקיה בעדים האחרונים של בן סורר ומורה שהחזמו שנהרגין, מתוך שיכולים לומר הראשונים:

הוי [הרי זה] מיעוט אחר מיעוט, וכלל הוא: אין מיעוט הבא אחר מיעוט אלא לרבות. הרי שיש ריבוי לדעת ר' יהודה, ומי שחציו עבד וחציו בן חורין נחריבה בכלל זה. ורבנן [וחכמים] הדרשה "מאחיו" לאפוקי עבדים [להוציא עבדים] לא משמע להו [אינה נשמעת, מסתברת, להם] דהא [שהרי] אחיו הוא במצות ועדיין לא למדנו למעט עבד מדין גנבת אדם, ולכן המיעוט הכפול "בני ישראל" "מבני ישראל" אינו מיעוט אחר מיעוט, אלא שני מיעוטים הם: אחד בא למעט עבד מדין גנבת אדם, שהרי ודאי שאינו בן ישראל, ואחד למעט אף מי שחציו עבד וחציו בן חורין.

ג שואלים: אזהרה, מקום שנזכר בו האיסור, לגונב נפש מנין? ר' יאשיה אמר: מ"לא תגוב" שבעשרת הדברות (שמות כ, טו). ר' יוחנן אמר: מ"לא ימכרו ממכרת עבד" (ויקרא כה, מב), ומעירים, ולא פליגי (ולא נחלקו) אלא הדעות מצטרפות יחד. מר [חכם זה, ר' יאשיה] קא חשיב [מונה] את הלאו שיש בגניבה, ומר [ר' יוחנן] קא חשיב [מונה] את הלאו שיש במכירה של אדם גונב מישראל לעבדות. דרך אחרת מוצאים בברייתא, תנו רבנן: נאמר "לא תגוב" (שמות כ, טו) — בגונב נפשות הכתוב מדבר, אתה אומר בגונב נפשות או אינו אלא בגונב ממון? אמרת: צא ולמד משלש עשרה מדות שהתורה נדרשת בהן, שאחת מהן היא "דבר הלמד מעניינו" כלומר, למדים מן ההקשר, במה הכתוב מדבר בפסוקים הסמוכים "לא תרצח" וכיוצא בהן — בעבירות שיש בהן דיני נפשות, אף כאן בנפשות. תניא אידך [שנויה ברייתא אחרת] נאמר "לא תגובו ולא תחשפו ולא תשקרו איש בעמיתו" (ויקרא יט, יא) בגונב ממון הכתוב מדבר, אתה אומר בגונב ממון, או אינו אלא בגונב נפשות? אמרת: צא ולמד משלש עשרה מדות שהתורה נדרשת בהן, שאחת מהן "דבר הלמד מעניינו" — במה הכתוב מדבר בפסוק זה — בעבירות שבממון, אף כאן — בממון.

ד איתמר [נאמר] שנחלקו אמוראים כבעיה זו: היו עידי גניבה לחד שהעידו שגנב אדם, ועידי מכירה לחד, שהעידו על מכירתו. בנפש (כלומר לענין גנבת נפש) שהחזמו ונמצאו שקרנים. חזקיה אמר: אין נהרגין בדין עדים זוממים, ר' יוחנן אמר: נהרגין, ומסבירים: חזקיה אמר כשיטת ר' עקיבא שאמר: העדים יכולים להעיד על "דבר" (כאמור "על פי שנים עדים יקום דבר") ולא חצי דבר וכיון שהעידה כל קבוצת עדים רק על חצי מעשה, על גניבה בלבד, או על מכירה בלבד, הרי זה חצי דבר. ור' יוחנן אמר: כרבנן דאמרי [שאומרין] העדים מעידים על דבר ואפילו חצי דבר אם העדויות שכאן מצטרפות הרי זו עדות שלמה. ולכן אם הזומו — ייהרגו. ומעירים: ומודה חזקיה בעדים האחרונים של בן סורר ומורה שראוהו זולל וסובא לאחר שכבר העידו בו עדים קודמים שגנב חלל וסבא ולקה בעדות ראשונה, שאם הזומו — שנהרגין. שערות אחרונה זו היא עדות נבדלת שנועדה רק להמתת הנאשם, מתוך שיכולים לומר העדים הראשונים:

ד איתמר [נאמר] שנחלקו אמוראים כבעיה זו: היו עידי גניבה לחד שהעידו שגנב אדם, ועידי מכירה לחד, שהעידו על מכירתו. בנפש (כלומר לענין גנבת נפש) שהחזמו ונמצאו שקרנים. חזקיה אמר: אין נהרגין בדין עדים זוממים, ר' יוחנן אמר: נהרגין, ומסבירים: חזקיה אמר כשיטת ר' עקיבא שאמר: העדים יכולים להעיד על "דבר" (כאמור "על פי שנים עדים יקום דבר") ולא חצי דבר וכיון שהעידה כל קבוצת עדים רק על חצי מעשה, על גניבה בלבד, או על מכירה בלבד, הרי זה חצי דבר. ור' יוחנן אמר: כרבנן דאמרי [שאומרין] העדים מעידים על דבר ואפילו חצי דבר אם העדויות שכאן מצטרפות הרי זו עדות שלמה. ולכן אם הזומו — ייהרגו. ומעירים: ומודה חזקיה בעדים האחרונים של בן סורר ומורה שראוהו זולל וסובא לאחר שכבר העידו בו עדים קודמים שגנב חלל וסבא ולקה בעדות ראשונה, שאם הזומו — שנהרגין. שערות אחרונה זו היא עדות נבדלת שנועדה רק להמתת הנאשם, מתוך שיכולים לומר העדים הראשונים:

תוספות

דבר ואפילו חצי דבר — ואם תאמר: הא אמרינן לקמן (צ, א): קיים מקצת וביטול מקצת דשאר מצות — דברי הכל פטור, ומירש בקונטרס: משום דכתיב "אך הנביא אשר יזיד לדבר דבר" — דבר, ולא חצי דבר! ויש לומר: דרבנן נמי מודו דדרשינן "ולא חצי דבר" — והא דפליגי אדר' עקיבא, היינו משום דחשיבי ליה דבר שלם, כדמוכח ב"מרובה" (בבא קמא ע, ב), וב"חזקת הבתים" (בבא בתרא ג, ב, ושם). וצריך לחלק בדברים, דיש מקומות כחאי גזמא בפרק "ארבעה וחמשה" (בבא קמא מ, א, ושם) כופר שלם אמר רחמנא ולא חצי כופר, ובפרק "יש בכור" (בכורות מת, ב): חומש ולא חצי חומש, וב"מרובה" (בבא קמא עא, ב): חמשה בקר אמר רחמנא, ואפילו חמשה חצאי בקר. ובפרק "אותו ואת בנו" (חולין עט, ב, ושם) פליגי ר' אליעזר ורבנן בשה ואפילו מקצת שה. ולענין כיסוי בצבי ואפילו מקצת צבי, ובפרק "הבא על יבמתו" (יבמות נט, ב, ושם), בבתולה מקצת בחולים, ובכתובות פרק "אלמנה" (צז, ב, ושם), במקצת כסף ככל כסף, ושלהי "כסוי הדם" (חולין פח, א, ושם) דאפילו מקצת דם, ובריש "בכורות" (ג, א, ושר), בכור ואפילו מקצת בכור. מתוך שיכולים עדים הראשונים כו' — אין הטעם תלוי באמירתם אלא במאי דעידו גניבה ראשונה לא צריכי לעידי גנבה שניה, כדאמרינן ב"מרובה" (בבא קמא ע, ב, ושם) דמדה ר' עקיבא בשנים אומרים קידש, ושנים אומרים בעל, אף על גב דעידו ביאה צריכי לעידי קדושין [הואיל] והן לא צריכי לעידי ביאה — כוליה דבר הוא.

עיונים

מיעוט אחרי מיעוט — רבות / היו שפירשו כלל זה על דרך הגיון, כי שלילה כפולה פירושה הוא חיוב (כגון "לא בלתי" "לא חסרי") אבל נראה כי הפסוק הכסוי אינו קשור אלא ליתור המקראות, שכיון שפצינו מקרא יתר — ודאי בא ללמד משהו. עדי גנבה ועדי מכירה / כבר עסקו רבים מן הראשונים (והאחרונים) בכירור השאלה לפני מה מחלוקת זו אינה בריונו של הנאשם עצמו, כלומר, מדוע לא חלקו בדינו של

איש שיש כח עדים אחת שמאשימה אותו בנכחה ואחרת בכסירה. ויש שאמר שהמחלוקת הייתה כללית (בנאשם ובעדיו) והאמוראים האחרונים הם שנסחו את הדברים כן לפי שחשבו שיש להבינם בצורה זו (דו"ח). ויש שהסבירו שעיקר המחלוקת הוא בענין דבר וחצי דבר אלא שמנסח זה של המחלוקת אפשר ללמוד יותר (ר"ג). וראה במהרש"ל ומהרש"א.

- מפורת הש"ס**
- ו. יומא מנ, א. פנייה
  - ב. בבא קמא טו, ב.
  - בבא בתרא יד, א. סנהדרין
  - טו, א. סו. א. סכות
  - ט, ב. שכועות ז, ב.
  - פנחות ט, ב. סו, א. חולין
  - קלב, א. ירושלמי פאה
  - ס"ו ה"ו.
  - ז. מכלתא יתרו בחדש א'
  - מכלתא משפטים ה.
  - ירושלמי סנהדרין ס"א
  - ה"ב.
  - ח. חולין כסו, ב. קס, א.
  - כריתות ד, א.
  - ט. בבא קמא ע, ב. ככא
  - בבא נז, ב. סנהדרין
  - ל, ב.

גרפות

- פגונב נפש בכתיים: פגונב נפשות.
- פגונב נפשות בכתיי:
- פגונב נפשות הכתוב מדבר.
- שיכולים? דובר הראשונים
- כתיי: שיכולין עדים הראשונים דובר.

מסורת הש"ס

א שבת קנ"ד. ב. עירובין יז. ב. בבא קמא ע"ד. ב. מכות יג. ב. שבעות ד. א.

גרסות

והני אחרוני כולי דבר ככת"י: והני כולי דבר. ליקטליה בכת"י: ליקטלו. בעדים הראשונים בכת"י: בעדים הראשונים שהוזמו.

להלקותו באנו כלומר להעיד עליו עדות מיוחדת כדי להענישו על מה שגנב ואין עדותם מכוננת לענין חיוב כבן סורר כלל. ולכן הני אחרוני כולי דבר קא עבדי ליה [אלה העדים האחרונים את כל הידבר] עשו לו] ואם הוזמו חייבים מיתה. מתקיף לה [מקשה על כך] רב פפא: אי הכי [אם כן] אתה מבין בשיטת חזקיה עידי מכירה של אדם נמי [גם כן] ליקטליה [שיהרגו]. מתוך שיכולין עידי גניבה לומר: רק להלקותו באנו, שבאו להעיד רק שגנב נפש על מנת שילקה על כך, ולא כתחילת עדות להרגו על גנבה ומכירה. וכי תימא דקסבר חזקיה דלא לקי - והא איתמר: עידי גניבה בנפש שהוזמו, חזקיה ורבי יוחנן חד אמר: לוקין, וחד אמר: אין לוקין. ואמרין: תסתיים דחזקיה דאמר לוקין, מדאמר חזקיה: אין נהרגין. דאי רבי יוחנן, פיו דאמר נהרגין - הוה ליה לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין, וכך לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין - אין לוקין עליו. איהו לא לקי, אינהו היכי לקו? - אלא אמר רב פפא: בעידי מכירה דכולי עלמא לא פליגי דנהרגין, כי פליגי - בעידי גניבה. חזקיה אמר: אין נהרגין, גניבה לחודה קיימא, ומכירה לחודה קיימא. רבי יוחנן אמר: נהרגין, גניבה אתחלתא דמכירה היא. ומודה רבי יוחנן בעדים הראשונים של בן סורר ומורה שהוזמו שאין נהרגין. מתוך שיכולין לומר "להלקותו באנו".

להלקותו באנו, והני אחרני - כולי דבר קא עבדי ליה. מתקיף לה רב פפא: אי הכי עידי מכירה נמי ליקטליה, מתוך שיכולין עידי גניבה לומר "להלקותו באנו". וכי תימא דקסבר חזקיה דלא לקי - והא איתמר: עידי גניבה בנפש שהוזמו, חזקיה ורבי יוחנן חד אמר: לוקין, וחד אמר: אין לוקין. ואמרין: תסתיים דחזקיה דאמר לוקין, מדאמר חזקיה: אין נהרגין. דאי רבי יוחנן, פיו דאמר נהרגין - הוה ליה לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין, וכך לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין - אין לוקין עליו. איהו לא לקי, אינהו היכי לקו? - אלא אמר רב פפא: בעידי מכירה דכולי עלמא לא פליגי דנהרגין, כי פליגי - בעידי גניבה. חזקיה אמר: אין נהרגין, גניבה לחודה קיימא, ומכירה לחודה קיימא. רבי יוחנן אמר: נהרגין, גניבה אתחלתא דמכירה היא. ומודה רבי יוחנן בעדים הראשונים של בן סורר ומורה שהוזמו שאין נהרגין. מתוך שיכולין לומר "להלקותו באנו".

אמר אביי: הפל מודים בבן סורר ומורה, והפל מודים בבן סורר ומורה, ומחלוקת בבן סורר ומורה. הפל מודים בבן סורר ומורה - בעדים הראשונים שאין נהרגין, מתוך שיכולין לומר "להלקותו באנו". והפל מודים בבן סורר ומורה - בעדים אחרונים שנהרגים, מתוך שעדים הראשונים יכולין לומר "להלקותו באנו", והני כוליה דבר קא עבדי ליה. ומחלוקת בבן סורר ומורה: שנים אומרים בפנינו גנב, ושנים אומרים בפנינו אכל.

להלקותו באנו - ולא הועדנו להמיתו שלא ידענו שסופו לחזור וללקול. להלקותו באנו - על הגניבה, ולא ידענו שימכרנו. דלא לקי - אגניבה לחודה, משום דהוה ליה לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין, שאם ימכרנו - הוה יומרו. עידי גניבה בנפש - שהעידוהו שגנב נפש. מדאמר חזקיה אין נהרגין - אם הוזמו לאחר שגנבו עידי מכירה, משום הכי לוקין, שהרי אין סופן למות על עדות זו ולא הוי לגנייהו לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין. דאי ר' יוחנן כיון דאמר נהרגין - אם גנבו עידי מכירה אחרי כן קודם הזמה, ונגמר דינו על פי שתי הכתות והוזמו, היכי לקו חס הוזמו קודם שגנבו עידי מכירה - הא הוה ליה לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין. לגנייהו נשנה שהעידו לאו שניתן לאזהרה שלא להעיד כן, שאם יעידו ולא יומרו עד שיגנבו עידי מכירה ויגמר דינו ויוזמו - ימותו. וכל לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין אין לוקין עליו - ואפילו יפטר מן המיתה, שהרי לא לאזהרת מלקות ניתן. אינהו היכי לקו - הא לאו "כאשר זנס" הוא, ואי משום "לא תענה" (שמות כ) - לאו שאין זו ועשה הוא. בעידי מכירה כולי עלמא לא פליגי דנהרגין - אם נגמר דינו על פי שתי הכתות. לחודה קיימא - ועידי גניבה אין גנבו לאחר שגנבו להלקותו, אבל עידי מכירה שגנבו עמהם ולומרוין שהתרו זו למיתה - מונעין אותם ממלקות ומחייבין אותם מיתה, והויא לה מכירה דבר שלם. אתחלתא דמכירה - דקסבר ר' יוחנן לא לקי עליה, דלאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין, ואין גנבו לאחר שגנבו להלקותו, ואף על גב דשתייהן לריכות זו לזו והוה ליה כל חדל וחדל חזי דבר - מיקטל כרצנן. ומודה ר' יוחנן בעדים הראשונים של בן סורר ומורה שהוזמו דאין נהרגין - דליניהו ולאי למלקות אתו, כדכתיב "ויסרו אותם" (דברים כא). הכל מודים כו' - כלומר, יש עדים נצן סורר ומורה שהכל מודים נצחת כתותיו לפטור, ויש כת שהכל מודים זו לחינו, ויש כת נצן סורר ומורה שחלקו חזקיה ור' יוחנן לפי מה ששמענו במחלוקתן. שנים אומרים בפנינו גנב - משל חזיו מעות לקנות גזר ויין נפעס שניה אחר שלקה. ושנים אומרים בפנינו אכל - הנצר נרשות אחרים, דלינו חייב עד שיגנוג משל חזיו ויאכל נרשות אחרים. הכך שתי כתות לריכות זו לזו, ואין הראשונים יכולין לומר: להלקותו נאלו - והוה ליה חזי דבר לחזקיה דסבר לה כר' עקיבא דאמר אין נהרגין, ולר' יוחנן דאמר נהרגין כרצנן.

לחודה קיימא [לעצמה עומדת] כעבירה לחד שעונשה מלקות ומכירה לחודה קיימא [לעצמה עומדת] ויש כאן שתי עדויות נפרדות. ר' יוחנן אמר: נהרגין כי גניבה אתחלתא דמכירה היא [התחלת מכירה היא] שהמעידים על גונב אדם מעידים על עבירה שסופה מכירה והיא עדות אחת. ומעירים: ומודה ר' יוחנן בעדים הראשונים של בן סורר ומורה שגנב ואכל שהוזמו - שאין נהרגין. מתוך שיכולין לומר רק להלקותו באנו על מה שעבר ואין אנו מתכוונים כלל לדין בן סורר ומורה. ואין קשר בין שיענש אחר כך, ובין עבירה ראשונה שעבר.

אמר אביי לסכם את הדברים שאמרנו, ושיטת חדשות בלשון זו: הכל מודים בבן סורר ומורה, והכל מודים בבן סורר ומורה. ומחלוקת בבן סורר ומורה. הסבר הדברים: הכל מודים בבן סורר ומורה כלומר בעדים הראשונים, שלדעת הכל גם לר' יוחנן אין נהרגין, מתוך שיכולין לומר להלקותו באנו. והכל מודים בבן סורר ומורה - בעדים אחרונים, שלדעת הכל גם לחזקיה הם נהרגים. מתוך שעדים הראשונים יכולין לומר להלקותו באנו, והני כוליה דבר קא עבדי ליה [ואלה העדים האחרונים, את כל הידבר] הם עושים לו] והיא עדות שלמה, ואם הוזמו חייבים מיתה. ומחלוקת בבן סורר ומורה כגון שהיו שנים מן העדים האחרונים - לאחר שכבר לקה על שגנב ואכל פעם אחת - שאומרים בפנינו גנב, ושנים אומרים בפנינו אכל, ובכך נתלקו: האם שתי קבוצות אלה מעידות על "דבר" או על "חצי דבר".

עיונים

עיר נכבה כנפש / מחלוקת חזקיה ור' יוחנן בעדי נכבה בנפש היא ביחס למחוטו של איסור נכבה האדם, האם יש לראות בו איסור כפני עצמו, ולכן הנוגב נפש אדם (גם אם לא ימכרנו) ילקה. או שאין האיסור אלא על הפעולה המורכבת של נכבה, שמוש ומכירה. שאם עשה כולם - נהרג. ולפי זה האיסור על הנכבה איננו איסור כפני עצמו אלא הוא חלק באזהרה של גניבת אדם ומכירתו (ר"ד בונסיל, ר"ג).

תפתיים דחזקיה אמר / לאמיתו של דבר אין הראיה מחזקיה, כי את דברי חזקיה שאמר "אין נהרגין" אפשר היה להבין גם כדרך אחרת: שהעדים אינם נהרגים כיון שהעידו רק על חצי דבר. אולם מדברי ר' יוחנן ברורה ההלכה כולה, לפי שאין זוממים נהרגים אלא אם כן יימרו דינו של הנאשם למות. וכיון שהוכיחו שלר' יוחנן אין לוקים מפילא מוכן שחזקיה הוא בעל הדעה המתנגדת, אולם, כיון שהחלו לרונ בשיטת חזקיה הוכירו שמו תחילה, ולא לעיקר ההוכחה (ר"ד בונסיל).

לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין / אם לאו מסוים יכול להביא כאיושהו מקרה שחייב לאו מיתה על פיו - שוב אין לוקים עליו, גם אם לא חל במקרה מסוים זה דין המיתה על העבירה. ושיטה זו דומה במקצת לשיטת חזקיה בענין הפטור מכל תשלום קנס ממוני כאשר יש צד של חיוב מיתה.

תוספות

גניבה אתחלתא דמכירה היא - ואם תאמר: אמאי מקטלי - הא מצו למימר לפוטלו לעדות באנו! וכי תימא דבעו התראה, וכיון דאמר שהתרו בו למיתה - אלמא למיקטליה קא אתו. - אם כן לחזקיה נמי לקטלו אף על גב דאתו נמי להלקותו! כדאשכחן בפרק שני דבבא קמא (כד, א. ושם) דעידי גניחה ראשונה ושניה אף על גב דאתו לחיוביה חצי נזק, כיון דאתו נמי לייעודי - משלמי חצי נזק של העדאה עם הכת השלישית כשהוזמו השלש כתות! ויש לומר: דקסבר חזקיה דגניבה לחודה קיימא, כמו עידי קדושין ועידי ביאה, ואף על גב דמייירי באתרו ביה מדמקטלי לר' יוחנן - מכל מקום לא שייך בהו חיוב מיתה. ואפשר דלחזקיה לא בעי התראה ולר' יוחנן בעי. אי נמי: התלמוד לא חש בטעמא דלפוטלו לעדות באנו, - מדאיצטריך לעיל למימר להלקותו, ושמא איצטריך היכא דמפסיל מעיקרא וקאי.

אינהו היכי פקו / וכבר כתב רש"י שאינם לוקים גם משום "לא ונענה כרעך עד שקר", אף שבמקרים מסוימים מלקים עדים זוממים מטעם זה. ויש שהסבירו כי מלקות אלה משום "לא תענה" מלקים רק כאשר עדותם של העדים הזוממים היתה לא רק עדות שקר אלא עדות שמכוח עצמה נורמת לחיוב עושים. אבל כאשר היתה עדות שקר שאינה נורמת לחיוב - אין הזוממים לוקים (תר"ם).

אורח ההלכה

עיר נכבה ומכירה / העידו שתי כתי עדים, אחת שגנב ואחת שמכר נפש מישראל, אם הוזמו עירי מכירה לברם ואפילו הוזמו עירי נכבה לברם - נהרגין. שערות נכבה תחילת עדות למיתה היא. כרי יוחנן שפסקו כשיטתו כנגד חזקיה. (רמב"ם, ספר שופטים, הלכות עדות, סכ"א ה"ט)

עדי בן סורר ומורה / עדים הראשונים שהעירו תחילה כבן סורר ומורה שגנב ואכל אם הוזמו אין נהרגים, ועדים האחרונים שהעירו שגנב פעם שנית ואכל, אם הוזמו - נהרגים, כדברי חנמרא. (שם)

שתי כתי עדים כבן סורר / היו עדים האחרונים של בן סורר ומורה בשתי כתות, שנים מעידים שגנב ושנים מעידים שאכל, והוזמו - נהרגים כולם. כרי יוחנן. (שם)